

Europos Sąjungos oficialusis leidinys

C 98 I

Leidimas
lietuvių kalba

Informacija ir pranešimai

66 metai

2023 m. kovo 16 d.

Turinys

II *Komunikatai*

EUROPOS SĄJUNGOS INSTITUCIJŲ, ĮSTAIGŲ IR ORGANŲ PRIIMTI KOMUNIKATAI

Europos Komisija

2023/C 98 I/01

Komisijos Komunikatas. Viešieji pirkimai. Duomenų erdvė, kuria siekiama gerinti viešąsias išlaidas, skatinti duomenimis grindžiamą politikos formavimą ir gerinti MVĮ galimybes dalyvauti konkursuose 1

LT

II

(Komunikatai)

EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJŲ, ĮSTAIGŲ IR ORGANŲ PRIIMTI
KOMUNIKATAI

EUROPOS KOMISIJA

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

Viešieji pirkimai. Duomenų erdvė, kuria siekiama gerinti viešąsias išlaidas, skatinti duomenimis grindžiamą politikos formavimą ir gerinti MVĮ galimybes dalyvauti konkursuose

(2023/C 98 I/01)

1. Europos viešųjų pirkimų duomenų erdvės nustatymas

Europos Sąjungoje daugiau kaip 250 000 valdžios institucijų kasmet išleidžia apie 2 trln. EUR (apie 13,6 proc. BVP) paslaugoms, darbams ir prekėms pirkti. Pirkdamos įvairiausių dalykus – nuo naujų kelių tiesimo paslaugų iki planšetinių kompiuterių mokiniams ar įrangos ligoninėms – viešosios institucijos yra pagrindinės pirkėjos daugelyje svarbių, pvz., energetikos, transporto, infrastruktūros, atliekų tvarkymo, socialinės apsaugos, sveikatos, gynybos ir švietimo paslaugų, sektorių.

Priimdamas tinkamus pirkimo sprendimus viešasis sektorius gali skatinti darbo vietų kūrimą, ekonomikos augimą bei investicijas Europoje ir kurti novatoriškesnę, konkurencingesnę, efektyviau energiją vartojančią ir socialiai įtraukesnę ekonomiką. Taip galima remti pagrindines nacionaliniu ir ES lygmenimis įgyvendinamos politikos kryptis, pvz., atsigavimą po pandemijos, dvejopą pertvarką, ES strateginį savarankiškumą ir skaitmeninę lyderystę.

Norint išnaudoti visas viešųjų pirkimų galimybes, labai svarbu turėti prieigą prie duomenų ir gebėti juos analizuoti. Vis dėlto vienoje vietoje pateikiami ir paieškai analizės reikmėms pritaikyti tik 20 proc. visų viešųjų pirkėjų teikiamų kvietimų pateikti pasiūlymus duomenų. Kiti 80 proc. įvairiais formatais išsisklaidę nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu ir juos sunku arba jų neįmanoma naudoti pakartotinai su politika, skaidrumu ir išlaidų gerinimu susijusiais tikslais. Kitaip tariant, per viešuosius pirkimus gaunama daug duomenų, bet prastai užtikrinama, kad šie duomenys teiktų naudą mokesčių mokėtojams, politikos formuotojams ir viešiesiems pirkėjams.

Komisijos viešųjų pirkimų duomenų iniciatyva siekiama išnaudoti visoje ES esamų duomenų potencialą, naudojantis viešųjų pirkimų duomenų erdve (toliau – VPDE), kuri yra viena iš pirmųjų bendrų įgyvendinant ES duomenų strategiją⁽¹⁾ atsirasiančių konkrečios srities ES duomenų erdvių.

Ši duomenų erdvė iš esmės pakeis prieigą prie viešųjų pirkimų duomenų ir jų naudojimą:

- joje bus sukurta ES lygmens platforma, kurioje pirmąkart bus galima susipažinti su iki šiol ES, nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis išsibarsčiusiais duomenimis;
- ji labai pagerins duomenų kokybę, prieinamumą ir išsamumą, nes Komisija ir valstybės narės glaudžiai bendradarbiaus ir bus nustatytos naujos e. formos⁽²⁾, kuriomis naudodamiesi viešieji pirkėjai galės teikti geresnės struktūros informaciją;

(1) Europos duomenų strategija, COM(2020) 66 *final*, Briuselis, 2020 2 19.

(2) 2019 m. spalio 25 d. paskelbtas Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/1780, kuriuo nustatomos viešųjų pirkimų skelbimo standartinės formos ir panaikinamas įgyvendinimo reglamentas (ES) 2015/1986. Šis reglamentas ir išsami jo priedų redakcija *Excel* faile paskelbti adresu <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38172>. E. formos pakeis dabartines standartines formas (žr. 2015 m. lapkričio 11 d. paskelbtą Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/1986, <https://simap.ted.europa.eu/standard-forms-for-public-procurement>).

- šie gausūs duomenys bus derinami su analizės duomenų rinkiniu, apimančiu tokias pažangiąsias technologijas kaip dirbtinis intelektas (DI), pvz., naudojantis mašinų mokymosi (MM) ir natūraliosios kalbos apdorojimo (NKA) galimybėmis.

Integruoti duomenys, kartu taikant pažangiąsias ir besiformuojančias analizės technologijas, ne tik pakeis viešuosius pirkimus, bet ir suteiks viešiesiems pirkėjams, politikos formuotojams, įmonėms bei suinteresuotiems piliečiams naujų ir vertingų įžvalgų.

Viešieji pirkėjai valstybėse narėse gaus didesnę ekonominę naudą ir turės daugiau priemonių, padedančių nukreipti viešąsias lėšas į tokius politikos prioritetus kaip žalieji ir socialinė ekonomika. Pavyzdžiui, remiantis iš VPDE įgytomis įžvalgomis viešiesiems pirkėjams bus daug lengviau:

- susiburti ir pirkti dideliais kiekiais, siekiant užsitikrinti geresnes kainas ir geresnę kokybę;
- didinti kvietimų teikti pasiūlymus patrauklumą konkursų dalyviams, ypač MVĮ ir startuoliams, kad pagal kvietimus galėtų gauti daugiau pasiūlymų;
- nustatant įtartinus modelius, kovoti su neteisėtais susitarimais, korupcija ir kitomis nusikalstamomis veikomis;
- geriau lygintis su kitais panašiais pirkėjais ir keistis žiniomis, pvz., siekiant pirkti žalesnius, socialiai atsakingesnius ir novatoriškesnius produktus bei paslaugas;
- tęsiant skaitmeninę pertvarką ir naudojantis su ja susijusiomis besiformuojančiomis technologijomis automatizuoti užduotis ir labai sumažinti veiklos išlaidas.

VPDE taip pat sumažins viešiesiems pirkėjams ir valstybėms narėms tenkančią su įvairiomis pareigomis teikti ataskaitas susijusią biurokratinę našą. Pavyzdžiui, bus daug paprasčiau:

- teikti ataskaitas dėl atitikties tokioms pagrindinėms politikos kryptims kaip žalieji, socialiniai ir novatoriški viešieji pirkimai, pvz., kad laikomasi Netaršių transporto priemonių direktyvoje nustatytų tikslų dėl netaršių transporto priemonių pirkimo;
- patvirtinti pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) nacionalinius planus pasiektus veiklos rezultatus ir tikruoju laiku vykdyti kitų ES lėšų panaudojimo stebėseną;
- atsekti rangovų ir subrangovų, įskaitant tikruosius jų savininkus, tapatybę, siekiant apsaugoti viešųjų pirkimų procedūrų vientisumą, kaip reikalaujama, pvz., EGADP reglamente ^(?).

ES, nacionalinės ir regioninės politikos formuotojai gaus daugybę įžvalgų, kuriomis remdamiesi galės prognozuoti būsimas tendencijas, pvz., kada bus pasiekta tam tikra per viešuosius pirkimus įsigytų visiškai netaršių transporto priemonių procentinė dalis. Turėdami galimybę beveik tikruoju laiku stebėti viešųjų pirkėjų sukurtus prekybos srautus, jie galės geriau valdyti krizes ir taip padidinti ES atsparumą.

Įmonės, ypač MVĮ, galės naudotis patogiu portalu, kuriame turės prieigą prie daug daugiau geresne duomenų kokybe pasižyminčių atvirųjų kvietimų teikti pasiūlymus. Todėl jos galės lengvai laiku nustatyti kvietimus, kurie joms gali būti aktualūs, ir, naudodamasi analizės priemonėmis, planuoti iš anksto ir sutelkti išteklius perspektyviausiems kvietimams. Pavyzdžiui, konkursų dalyviai galėtų pasirinkti tuos pirkėjus, kurie daugiausia dėmesio skiria novatoriškiems ir tvariems viešiesiems pirkimams. Įmonėms, ypač MVĮ, taip pat bus naudinga, jei viešieji pirkėjai, remdamiesi naujomis turimomis įžvalgomis, pagerins galimybes dalyvauti konkursuose pagal kvietimus teikti pasiūlymus.

Piliečiai, pilietinė visuomenė, mokesčių mokėtojai ir kiti suinteresuotieji subjektai turės prieigą prie daug gausesnių viešųjų pirkimų duomenų nei anksčiau, todėl padidės viešųjų išlaidų skaidrumas ir pagerės atskaitomybė už jas.

Tai tik keli pavyzdžiai, rodantys, kaip, sumaniai sutelkiant ir analizuojant viešųjų pirkimų duomenis, galima atskleisti viešųjų išlaidų potencialą ir taip paspartinti dvejopą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, atsigavimą po COVID-19 pandemijos ir padėti siekti kitų, pvz., socialinės įtraukties ir energijos vartojimo efektyvumo, politikos tikslų. Ir tai tėra pradžia: kadangi su viešaisiais pirkimais susijusių ekosistemų ir analizuotinų duomenų yra tiek daug, DI poveikis šioje srityje gali atskleisti tokių galimybių, kurių kol kas galime matyti tik labai nedaug.

VPDE bus kuriama palaipsniui. Iki 2023 m. vidurio siekiama sukurti pagrindinę struktūrą, analizės priemonių rinkinį ir užtikrinti galimybę sistemoje susipažinti su ES lygmeniu skelbiamais viešųjų pirkimų duomenimis. Iki 2024 m. pabaigos būtų susieti visi dalyvaujantys nacionaliniai skelbimo portalai, integruoti ES lygmeniu paskelbti ankstesni duomenys ir išplėstas analizės priemonių rinkinys. Nuo 2025 m. sistemą būtų galima susieti su kitais išorės duomenų šaltiniais.

^(?) 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, 22 straipsnio 2 dalies d punktas (OL L 57, 2021 2 18, p. 17).

2. Dabartinė padėtis viešųjų pirkimų duomenų srityje

ES lygmeniu skelbiami viešųjų pirkimų duomenys

Viešųjų pirkimų išlaidos reguliuojamos viešųjų pirkimų direktyvomis ⁽⁴⁾, kuriose nustatytos taisyklės dėl viešųjų pirkimų procedūrų organizavimo ir per šias procedūras sugeneruotų didesnės vertės (toliau – ES ribas viršijančių) sutarčių ⁽⁵⁾ duomenų skelbimo. ES ribas viršijančios procedūros sudaro apytiksliai 20 proc. visų viešųjų pirkimų sutarčių. Vietos, regioninio ir nacionalinio lygmenų viešieji pirkėjai, laikydami Europos Sąjungos leidinių biuro nurodytų techninių specifikacijų, ES svetainėje *Tenders Electronic Daily* ⁽⁶⁾ (toliau – TED) privalo paskelbti duomenis apie šių procedūrų paskelbimą ir sutarčių pagal jas skyrimo etapus ⁽⁷⁾. Prievolė skelbti informaciją šiuo metu apima ne visą viešųjų pirkimų ciklą, pvz., ypač tai pasakytina apie etapus, einančius po sutarties skyrimo.

Dabartinės skelbimo TED formas netrukus pakeis e. formos ⁽⁸⁾. Nuo 2022 m. lapkričio 14 d. e. formas galima naudoti savanoriškai. 2023 m. spalio 25 d. dabartinės standartinės formos bus panaikintos ir ES ribas viršijančioms viešųjų pirkimų procedūroms bus privaloma taikyti e. formas.

Naudojantis e. formomis, viešųjų pirkimų duomenis bus galima rinkti struktūriškiau. Rinkti duomenis struktūriškai labai svarbu, siekiant užtikrinti geresnę duomenų kokybę ir didesnę jų išsamumą, nes tokie duomenys yra būtini norint atlikti patikimą duomenų analizę. Pavyzdžiui, į e. formas įtraukti specialūs laukai, kuriuose galima struktūriškai teikti informaciją apie žaliuosius, socialiai atsakingus ir novatoriškus viešuosius pirkimus (įskaitant atitiktį Netaršių transporto priemonių direktyvai), o to negalima padaryti dabartiniuose skelbimuose.

Nustačius e. formas, ilgainiui taip pat bus galima atsižvelgti į visą viešojo pirkimo ciklą. Šiuo tikslu e. formos bus išplėtos, pirmą kartą įtraukiant savanoriškas skelbimo apie sutarties įvykdymą formas (t. y. po sutarties skyrimo einančių etapų informaciją, pvz., galutinę mokėtą kainą, pasitelktus subrangovus, laikotarpį, kurio iš tikrųjų prireikė sutarčiai įvykdyti, ir gautus skundus).

Valstybių narių lygmeniu generuojami ir skelbiami viešųjų pirkimų duomenys

Likusios 80 proc. viešųjų pirkimų sutarčių susijusios su ES ribų nesiekiančiomis viešųjų pirkimų procedūromis. Skelbti informaciją apie šias procedūras ES lygmeniu svetainėje TED neprivaloma ir bendro standarto nėra. Tai, kaip viešieji pirkėjai registruoja ir skelbia šių procedūrų duomenis, priklauso nuo nacionalinių taisyklių ir kiekvienos valstybės narės administracinės struktūros. Todėl skelbimo portalai, ribos ir standartai yra įvairūs ⁽⁹⁾, o tai apsunkina pakartotinių duomenų naudojimą išlaidų gerinimo, skaidrumo užtikrinimo ir politikos tikslais.

3. Viso viešųjų pirkimų duomenų potencialo išnaudojimo pranašumai

Sukūrus integruotą ES ribas viršijantiems ir šių ribų nesiekiantiems viešiesiems pirkimams skirtą duomenų erdvę ir derinant ją su analizės priemonių rinkiniu, kuriame taikomos pažangiosios technologijos, naudos gaus viešieji pirkėjai, politikos formuotojai ES ir nacionaliniu lygmenimis, įmonės, mokslininkai ir mokesčių mokėtojai.

⁽⁴⁾ Direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, Direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, Direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo, Direktyva 2009/81/EB dėl darbų, prekių ir paslaugų pirkimo tam tikrų sutarčių, kurias sudaro perkančiosios organizacijos ar subjektai gynybos ir saugumo srityse, sudarymo tvarkos derinimo.

⁽⁵⁾ ES teisės aktuose nustatytos minimalios suderintos taisyklės dėl kvietimų pateikti pasiūlymus, kurių piniginė vertė viršija tam tikrą sumą ir kurie laikomi esančiais tarpvalstybinio intereso (https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/rules-implementation/thresholds_en).

⁽⁶⁾ Konkrečiau, *Europos Sąjungos oficialiojo leidinio* priede. Svetainės nuoroda – <https://ted.europa.eu/>.

⁽⁷⁾ <https://simap.ted.europa.eu/web/simap/sending-electronic-notice>

⁽⁸⁾ 2019 m. spalio 25 d. paskelbtas Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/1780, kuriuo nustatomos viešųjų pirkimų skelbimo standartinės formos ir panaikinamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2015/1986. Šis reglamentas ir išsami jo priedų redakcija *Excel* faile paskelbti adresu <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38172>. Šis įgyvendinimo reglamentas neseniai buvo atnaujintas 2022 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2022/2303, ypač siekiant sudaryti sąlygas teikti struktūrizuotus ataskaitas dėl novatoriškų, žaliųjų ir socialiai atsakingų viešųjų pirkimų.

⁽⁹⁾ Valstybės narės savo nuožiūra gali nustatyti vertės ribas, nuo kurių privaloma (nacionaliniu lygmeniu) skelbti informaciją. Daugelis valstybių narių nėra nustatę ribų arba yra nustatę ribas palyginti žemas ribas, todėl surenka išsamesnį duomenų rinkinį. Kitos valstybės narės yra nustatę ribas palyginti aukštas ribas, todėl paprastai užregistruoja daug mažiau duomenų. Kai kurios valstybės narės leidžia patiems viešiesiems pirkėjams nuspręsti, kokiu formatu skelbti duomenis apie viešųjų pirkimų procedūras, o kitos yra nustatę šablonus (įvairius) šablonus. Į kai kurias iš šių šablonų įtraukti tik keli kintamieji, bet kitos valstybės narės naudoja išsamius duomenų šablonus, kurie kartais yra net išsamesni už standartinės ES formas. Be to, kelios valstybės narės turi ne tik nacionalinį, bet ir dar kelis smulkesnio lygmens portalus. Dvi valstybės narės neturi centrinio portalo.

Visais lygmenimis valstybėse narėse veikiančios viešieji pirkėjai gaus iš viešųjų pirkimų procedūrų didesnę ekonominę naudą, nes VPDE leis planuoti kvietimus teikti pasiūlymus labiau remiantis duomenimis, atlikti lyginamąją analizę, dalytis žiniomis, didinti skaitmenizaciją, lengviau nustatyti sukčiavimą bei neteisėtus susitarimus ir padės jiems užtikrinti geresnes, taip pat MVĮ, galimybes dalyvauti konkursuose.

— Didesnė ekonominė duomenimis grindžiamo kvietimų teikti pasiūlymus planavimo nauda

Viešieji pirkėjai gaus vertingų išvalgų apie tai, ko jiems reikia, įskaitant DI ir mašinų mokymusi grindžiamas prognozes apie būsimas tendencijas, ir apie tiekėjus, t. y. ankstesnius konkursų dalyvių veiklos rezultatus, kad galėtų įvertinti, kurių dalyvių pasiūlymai buvo ekonomiškai naudingi.

Turėdami šią informaciją, viešieji pirkėjai gali veiksmingiau organizuoti viešojo pirkimo procedūras. Pavyzdžiui, jie gali susiburti ir pirkti dideliais kiekiais per centrinės perkančiąsias organizacijas arba *ad hoc*, siekdami užsitikrinti geresnes kainas ir gauti geresnės kokybės prekes bei paslaugas. Šiuo metu šis potencialas daugiausia lieka neišnaudotas, ypač tarpvalstybiniu lygmeniu: tik 11 proc. ES procedūrų organizuojamos rengiant bendradarbiavimu grindžiamus viešuosius pirkimus.

Dabar konkrečiuose ekonomikos sektoriuose ES lygmeniu koordinuojama daug bendrų viešųjų pirkimų procedūrų. Konkrečiai būtų galima paminėti Europos našiosios kompiuterijos bendrąją įmonę *EuroHPC* – 1 mlrd. EUR vertės bendrus viešuosius pirkimus ir bendradarbiavimą mokslinių tyrimų ir plėtros srityje. Šioje sistemoje Prancūzijos įmonė *Grand Equipement National de Calcul Intensif* (GENCI) ir Vokietijos mokslinių tyrimų centras *Jülich* kartu perka du kvantinius simuliatorius (superkompiuterius). Dar vienas pavyzdys būtų ES bendri viešieji *Veklury®* (remdesiviro) – antivirusinio vaisto COVID-19 pacientams gydyti – pirkimai, kuriuos koordinuoja Komisijos Pasirengimo ekstremaliosioms sveikatos situacijoms ir reagavimo į jas institucija (HERA). Juose dalyvaujančios 22 ES valstybės narės ir šalys šį vaistą gali užsisakyti pagal 2022 m. liepos 19 d. pasirašytą antrą preliminarįją sutartį. Jei planavimas būtų labiau grindžiamas duomenimis, viešieji pirkėjai bendrų pirkimų pranašumais galėtų pasinaudoti mažiau matomuose sektoriuose ir nekoordinuojant Europos Sąjungai.

— Geresnis viešųjų išlaidų nukreipimas ir geresni su jomis susiję veiklos rezultatai atliekant lyginamąją analizę ir dalijantis žiniomis

Kadangi šiuo metu viešųjų pirkimų duomenys išsisklaidę daugybėje sistemų ir įvairiais formatais, vertingos žinios apie itin sėkmingus arba tikslingus kvietimus teikti pasiūlymus dažnai lieka atskirose saugyklose. Todėl viešuosius pirkėjus labai domina galimybė viešųjų pirkimų duomenų erdvėje atlikti lyginamąją analizę, pasilyginti su kitais ir pasimokyti iš kitų. Šiomis išvalgomis galima dalytis pagal poreikį arba platesniu mastu, rengiant mokymo kursus ir rekomendacinius dokumentus.

Tai pirmiausia taikytina toms sritims, apie kurias informacija būsimose e. formose struktūriškai bus registruojama pirmą kartą, būtent žaliams, socialiai atsakingiems ir novatoriškiems viešiesiems pirkimams. Taip bus sudarytos sąlygos, pvz., nustatyti, kurioms viešųjų pirkimų procedūroms viešieji pirkėjai taiko žaliuosius kriterijus ir kaip jie juos taiko. Dalijantis atskirai saugomomis žiniomis apie strateginius viešuosius pirkimus, bus galima lengviau panaudoti viešąsias išlaidas įgyvendinant žaliąjį kursą ir kitą prioritetinę politiką.

Kadangi VPDE užtikrins geresnę derėjamą ir sistemų tarpusavio sąveikumą, dalijimąsi žiniomis ir ištekliais taip pat galima išplėsti, įtraukiant technines priemones, pvz., analizės modelius.

— Naudojimas tolesnės skaitmeninės pertvarkos pranašumais

VPDE toliau skatins skaitmeninę viešųjų pirkėjų ir apskritai viešojo administravimo institucijų pertvarką, o tai dera su Komisijos elektroninių viešųjų pirkimų strategija⁽¹⁰⁾. Ilgainiui vis daugiau duomenų bus automatiškai perkeliama iš kelių viešųjų pirkėjų į labiau centralizuotus lygmenis. Todėl viešųjų pirkimų duomenų erdvėje atsirasiiančios pažangiosios analizės priemonės ir DI metodai suteiks viešiesiems pirkėjams galimybę toliau automatizuoti konkursų etapą. Kaip vieną iš pavyzdžių vykdant kelis bandomuosius projektus⁽¹¹⁾ būtų galima paminėti automatizuotą bendro viešųjų pirkimų žodyno (BVPŽ) kodų pasirinkimą klasifikuojant kvietimus teikti pasiūlymus. Taip ne tik sutaupoma išteklių, bet ir pagerinamas dalyvavimas, nes, pasirinkus netinkamus BVPŽ kodus, mažiau galimų pasiūlymų teikėjų gali nustatyti, kad kvietimai jiems yra aktualūs.

⁽¹⁰⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0179&from=LT> Kad būtų galima sėkmingai sukurti VPDE, be kita ko, reikia, kad valstybės narės pradėtų taikyti automatinio duomenų registravimo mechanizmus ir pirmajame etape perduotų duomenis iš savo nacionalinių portalų ir sutarčių registrų (žr. toliau p. 12).

⁽¹¹⁾ European Commission & Deloitte (2020). *Study on uptake of emerging technologies in public procurement*. Prieinama adresu https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/digital/emerging-technologies_en.

- Kova su neteisėtais susitarimais, korupcija, sukčiavimu ir užtikrinimas, kad nebūtų prarandamos viešosios lėšos

Kasmet dalis viešųjų lėšų prarandama dėl sukčiavimo, korupcijos ir kito neteisėto elgesio. Todėl ES teisės aktais, konkrečiai – Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) reglamentu, valstybės narės įpareigojamos imtis tinkamų priemonių, siekiant užkirsti kelią su pagal šią priemonę teikiamomis lėšomis susijusiam sukčiavimui, korupcijai ir interesų konfliktams, juos nustatyti ir ištaisyti ⁽¹²⁾. Su DI ir mašinų mokymosi metodais derinami gausūs VPDE duomenys padės viešiesiems pirkėjams nustatyti galimus neteisėtus susitarimus, pvz., antikonkurencinį veiksmų derinimą, ir korupciją. Šiais besiformuojančiais metodais galima nustatyti pažeidimus rodantį elgesį bei išlaidų modelius ir pažymėti juos kaip toliau tirtinus.

Kaip naudoti duomenis ir analizę kovojant su neteisėtais susitarimais ir sukčiavimu, konkrečiai pademonstruota vykdant ES lėšomis finansuojamą projektą (*TheyBuyForYou*). Siekiant nustatyti galimus sukčiavimo modelius, Slovenijos viešųjų pirkimų duomenys buvo tvarkomi (prižiūrimo, neprižiūrimo ir statistinio) mašinų mokymosi metodais. Šis projektas parodė tokio duomenų panaudojimo veiksmingumą ir efektyvumą. Panaudoti tokį didelį kiekį duomenų rankiniu būdu yra praktiškai neįmanoma.

Be to, susiejus VPDE duomenis su jau esamais duomenų šaltiniais, valdžios institucijoms būtų padedama geriau suprasti viešųjų pirkimų procedūrų dalyvių nuosavybės struktūrą ir nustatyti tikruosius dalyvių savininkus.

- Galimybių dalyvauti konkursuose pagal kvietimus teikti pasiūlymus gerinimas, siekiant padidinti konkurenciją

Pagrindinis viešųjų pirkimų tikslas yra didinti konkurenciją, kad viešosios lėšos būtų išleidžiamos kuo efektyviau. Tai itin svarbu dabar, kai viešieji biudžetai patiria spaudimą dėl COVID-19 pandemijos ir didėja karinės išlaidos.

Vis dėlto šiuo metu 60 proc. valstybių narių per daugiau kaip 20 proc. visų procedūrų gauna tik po vieną pasiūlymą, taigi, nesant konkurencijos. VPDE padės viešiesiems pirkėjams ir politikos formuotojams nustatyti tam tikrus modelius ir išsiaiškinti, kaip būtų galima pagerinti – ypač MVĮ – galimybes dalyvauti konkursuose pagal kvietimus teikti pasiūlymus.

- Paprastesnis atsiskaitymas už novatoriškus, žaliuosius ir socialiai atsakingus viešuosius pirkimus

VPDE taip pat sumažins viešiesiems pirkėjams ir valstybėms narėms tenkančią biurokratinę naštą, atsirandančią vykdant įvairias, pvz., su novatoriškais, žaliaisiais ir socialiai atsakingais viešaisiais pirkimais susijusias, pareigas teikti ataskaitas.

Šiuo metu informaciją apie žaliųjų, novatoriškų ir socialiai atsakingų viešųjų pirkimų kriterijų laikymąsi viešieji pirkėjai gali pateikti tik nestruktūriškai ⁽¹³⁾. Į e. formas bus įtraukti specialiai šioms kriterijams skirti paprasti naudoti laukai.

Pavyzdžiui, privalomi žalieji viešieji pirkimai nustatyti peržiūrėtoje Netaršių transporto priemonių direktyvoje (NTPD) ⁽¹⁴⁾. Siekiant padidinti mažataršių ir visai netaršių transporto priemonių paklausą ir paspartinti platesnį jų naudojimą, direktyvoje nustatyti nacionaliniai netaršių transporto priemonių viešųjų pirkimų tikslai. Iš specialių e. formų laukų surenkami ir viešųjų pirkimų duomenų erdvėje analizuojami duomenys labai palengvins direktyvoje nurodytų valstybių narių ataskaitų teikimą ir sudarys sąlygas vykdyti tikslesnę šių tikslų stebėseną.

- ES lėšų panaudojimo / įsisavinimo stebėseną

Į e. formas taip pat bus įtraukti specialūs su naudojimusi įvairiais ES fondais ir programomis susiję laukai. Todėl VPDE padės valstybėms narėms vykdyti stebėseną ir teikti ataskaitas, kaip panaudojamos ir įsisavinamos šios lėšos, įskaitant EGADP lėšas, kurios per viešųjų pirkimų procedūras naudojamos, pvz., tokiems investiciniams projektams kaip vandenilio gamyklos arba autobusai su alternatyvia varymo sistema ⁽¹⁵⁾. Be to, valstybėms narėms bus paprasčiau stebėti susijusius rangovus, subrangovus ir tikruosius savininkus.

⁽¹²⁾ 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, 22 straipsnio 2 dalies b punktas.

⁽¹³⁾ Dabartinėse (ES) standartinėse formose šiai informacijai skirtų laukų nėra. Kaip nurodyta pirmiau, tik keli nacionaliniai formatai yra išsamesni už ES standartines formas, taip pat žaliųjų, novatoriškų ir socialiai atsakingų viešųjų pirkimų atžvilgiu.

⁽¹⁴⁾ https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/clean-transport-urban-transport/clean-and-energy-efficient-vehicles/clean-vehicles-directive_en

⁽¹⁵⁾ Bendroji investicinių EGADP projektų stebėseną vykdoma pagal atsparumo didinimo rezultatų suvestinę, remiantis duomenų baze FENIX.

ES ir nacionaliniu lygmenimis veikiančioms politikos formuotojoms VPDE suteiks veiksmingą viešųjų išlaidų stebėsenos, lyginimo ir analizės priemonę.

Kai viešieji pirkėjai gali teikti ataskaitas paprasčiau ir struktūriškiau, politikos formuotojai gali vykdyti veiksmingesnę stebėseną. Analizuojant nestruktūrišką tekstą užtrunkama labai daug laiko, be to, dažniau pasitaiko klaidų. Be to, ši informacija, kaip ir dauguma viešųjų pirkimų duomenų, yra išsisklaidžiusi keliose sistemose. Nustačius e. formas ir platformą, kurioje galima gauti ir skelbimo ribas viršijančius, ir jų nesiekiančius duomenis, politikos formuotojai gali veiksmingiau stebėti ir skatinti pagrindinių politikos krypčių įgyvendinimą. Taip jie galės įvertinti viešosios politikos veiksmingumą viešųjų pirkimų ir kitose srityse, o prireikus – pritaikyti ją, remdamiesi išsamiais ir beveik tikralaikiais duomenimis.

VPDE taip pat suteiks politikos formuotojams įžvalgų, kuriomis remdamiesi jie galės veiksmingiau valdyti būsimas krizes ir taip padidinti atsparumą. Pasaulinės krizės, pvz., COVID-19 pandemija, aiškiai parodė skaitmeninės pertvarkos svarbą, taip pat viešųjų pirkimų srityje. Viešieji pirkimai yra pagrindinis medicinos reikmenų ir vaistų pirkimo kanalas. E. viešųjų pirkimų sistema ir prieiga prie viešųjų pirkimų duomenų pirmaisiais sveikatos krizės mėnesiais jau paspartino skubiai reikalingų medicinos priemonių ir išteklių, pvz., asmeninių apsaugos priemonių, platinimą. Turint daugiau tikralaikį ir geresnės kokybės duomenų, būtų galima atsekti kritinės svarbos priemonių kilmę ir net pradėti taikyti vertinimo sistemą, kurioje viešieji pirkėjai galėtų nurodyti savo kokybę pagal kilmę ir (arba) tiekėją (be esamų kokybės ženklų, kurie kartais pasirodė esą nepatikimi).

Neseniai dėl karo Ukrainoje sutrikus tiekimo grandinėms ir dėl to labai padidėjus energijos kainoms, ne viena valstybė narė buvo paskatinta padidinti karines išlaidas ir sulaukė milijonų pastogės ieškančių pabėgėlių. Panašiomis aplinkybėmis VPDE padėtų geriau suprasti šių pokyčių poveikį bendrajai rinkai, ypač derinant šią informaciją su kitais rinkos duomenimis, pvz., apie žaliavas. Beveik tikruoju laiku ir labai detaliu lygmeniu stebint viešųjų pirkėjų perkamų prekių ir paslaugų srautus bendrojoje rinkoje ir tarp bendrosios rinkos ir trečiųjų šalių, politikos formuotojai įgis naujų įžvalgų, kuriomis remdamiesi galės veiksmingiau valdyti krizes ir taip padėti padidinti ES atsparumą.

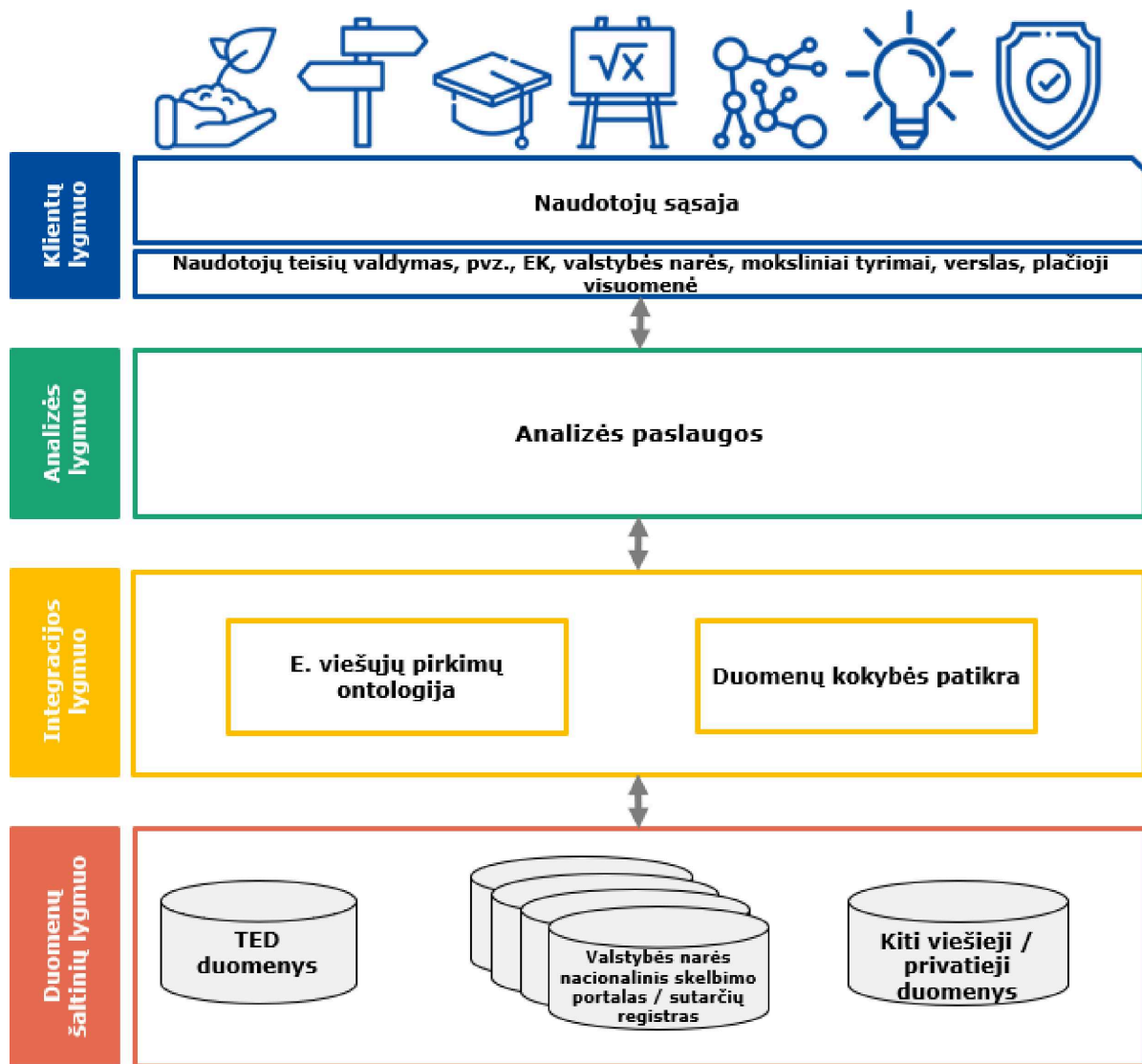
Įmonės, t. y. galimos pasiūlymų teikėjos, turės prieigą prie daug daugiau visoje Europoje skelbiamų geresne duomenų kokybe pasižyminčių atvirųjų kvietimų teikti pasiūlymus. Nauja naudotojo sąsaja leis įmonėms paprastai ir laiku nustatyti aktualius kvietimus. Naudodamosi naujomis analizės priemonėmis ir derindamos jas su esamais bei ankstesniais duomenimis, jos galės planuoti iš anksto, nustatyti rinkos tendencijas (pvz., susijusias su tvaresniais viešaisiais pirkimais) ir strategiškiau teikti savo pasiūlymus (pvz., atsižvelgiant į pirkėjų profilius ir dėl ilgalaikių projektų).

Ši supaprastinta vieno langelio principu veikianti prieiga ir analizės priemonės yra itin svarbios norint sudaryti vienodas sąlygas mažosioms ir vidutinėms įmonėms. MVĮ neturi tiek išteklių, kad galėtų stebėti kelis portalus, laukdamos aktualių kvietimų teikti pasiūlymus. Be to, turėdamos nedaug išteklių ir tikslinę praktinę patirtį, jos savo pasiūlymus turi sutelkti į tuos kvietimus, pagal kuriuos jų galimybės laimėti yra didžiausios. Būtent tai jos galės padaryti viešųjų pirkimų duomenų erdvėje. Pavyzdžiui, novatoriškų ir tvarių viešųjų pirkimų srityje besispecializuojančios MVĮ galėtų atsirinkti tuos pirkėjus, kurie daugiausia dėmesio skiria šiai sričiai, ir sužinoti, kaip jie kvietimus teikti pasiūlymus organizuodavo anksčiau. Mažosioms ir vidutinėms įmonėms taip pat bus naudinga, jei viešieji pirkėjai, remdamiesi naujomis įgytomis įžvalgomis, pagerins mažesniųjų įmonių galimybes dalyvauti konkursuose.

Mokesčių mokėtojai, jų asociacijos, NVO ir piliečiai vis dažniau reikalauja užtikrinti didesnę viešųjų išlaidų valdymo skaidrumą. Suteikiant jiems tinkamą prieigos lygį, VPDE užtikrins didesnę viešųjų pirkėjų atskaitomybę. Ypač mokslininkai ir duomenų žurnalistai galės susipažinti su daug didesniu kiekiu kokybiškų duomenų, todėl galės vykdyti atitinkamus projektus ir padės rengti naujas įžvalgas. Suteikiant prieigą prie VPDE akademinėi bendruomenei, bus atskleidžiamos novatoriškos analizės idėjos ir laikui bėgant bus praturtintas VPDE analizės duomenų rinkinys.

4. Europos viešųjų pirkimų duomenų erdvės koncepcija

Norint sukurti tikrai integruotą viešųjų pirkimų duomenų erdvę, reikės bendradarbiavimu grindžiamų pastangų ES, nacionaliniu ir visų ES veikiančių viešųjų pirkėjų lygmenimis. VPDE sudarys keturi lygmenys.

Duomenų šaltinių lygmuo

Duomenų šaltinių lygmenį sudarys viešųjų pirkimų duomenų erdveje duomenims rinkti naudojami duomenų šaltiniai. Pagrindiniai duomenų šaltiniai yra trys:

- Europos Sąjungos leidinių biuro valdomas portalas TED, kuriame teikiami daugiausia ES ribas viršijantys iki sutarčių skyrimo einančių etapų duomenys. Kai kurios valstybės narės jau dabar savanoriškai siunčia su ES ribų nesiekiančiomis viešųjų pirkimų procedūromis susijusius skelbimus. Tai dar labiau palengvins savanoriškos formos, kurias numatyta įtraukti į e. formas. Ateityje e. formose taip pat bus galima pateikti savanorišką skelbimą apie sutarties įvykdymą, kad būtų galima geriau atsižvelgti į visą viešojo pirkimo gyvavimo ciklą, įskaitant po sutarties skyrimo einantį etapą;
- valstybių narių viešųjų pirkimų portalai, kuriuose pateikiama naujausia informacija apie konkursus ⁽¹⁶⁾. Pirmajame etape juose bus teikiami daugiausia su ES ribų nesiekiančiomis procedūromis susiję iki sutarčių skyrimo einančio etapo duomenys, jei valstybės narės juos registruoja (žr. pirmiau p. 4). Valstybės narės galės nuspręsti, kuriais duomenimis dalytis su VPDE (be duomenų, kuriuos būtina skelbti portale TED pagal viešųjų pirkimų direktyvas) ⁽¹⁷⁾;

⁽¹⁶⁾ Paprastai tai yra nacionaliniai skelbimo portalai arba sutarčių registrai.

⁽¹⁷⁾ Naudojant e. formas, pirmąkart bus galima teikti skelbimų duomenis, kurie neturi būti skelbiami arba turi būti skelbiami ne iš karto. Tai svarbu siekiant suteikti viešiesiems pirkėjams tikrumą dėl to, kad tam tikri duomenys nebus skelbiami arba bus skelbiami tik suėjus tam tikram terminui (pvz., kainos);

- kitos viešos ir privačios duomenų bazės, kurias galima prijungti prie VPDE, siekiant įgyti dar daugiau gilių įžvalgų ir atlikti kryžminius patikrinimus, derinant duomenis su viešųjų pirkimų duomenimis, pvz., viešaisiais registrais, kuriuose saugomi įmonių duomenys arba duomenys apie kvietimus teikiančių įmonių tikruosius savininkus.

Integracijos lygmuo

Integracijos lygmeniu, kuris bus sukurtas Komisijai bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis, bus sudarytas suderintas iš pirmiau išvardytų šaltinių gautų viešųjų pirkimų duomenų rezervas. Šiame lygmenyje gauti duomenys bus renkami ir, prieš juos perduodant į kitus lygmenis ir naudotojams, „išverčiami“:

- duomenys bus renkami naudojantis specialiomis kompiuterio skaitomomis ⁽¹⁸⁾ sąsajomis ir duomenų teikimo kanalais;
- paskui duomenys bus tikrinami pagal tam tikras duomenų kokybės taisykles. Taip duomenų kokybės suvestinėje bus galima žymėti išsamumo ir kokybės problemas ir, atsižvelgiant į numatytą duomenų naudojimą, bus galima pašalinti prastos kokybės arba besidubliuojančius duomenis, kurie galėtų pakenkti analizei. Vis dėlto pagrindinė atsakomybė už duomenų kokybės užtikrinimą tenka viešiesiems pirkėjams (taip pat žr. toliau p. 12);
- viešųjų pirkimų duomenys teikiami įvairiais formatais. Šiuo metu TED duomenys teikiami standartinėse formose, o ateityje bus teikiami e. formose. Kai kurios valstybės narės naudoja OCDS formatą ⁽¹⁹⁾, o kitos – įvairius kitus formatus. Integracijos lygmenyje visi duomenys bus „išverčiami“ į bendrą kalbą, t. y. į e. viešųjų pirkimų ontologiją ⁽²⁰⁾, kurią bendradarbiaudamas su valstybėmis narėmis yra parengęs Leidinių biuras ⁽²¹⁾. Tai būtina norint susieti įvairių šaltinių duomenis ir naudoti juos pakartotinai analizės reikmėms.

Analizės lygmuo

Komisija taip pat sukurs analizės priemonių rinkinį, apimantį besiformuojančias technologijas (DI, ML ir NLP). Valstybės narės gali sukurti savo analizės lygmenis, kad VPDE duomenis galėtų derinti su kitais nacionaliniais šaltiniais, jei taip iš jų galima gauti vertingų įžvalgų ⁽²²⁾.

Klientų lygmuo / naudotojų sąsaja

Per Komisijos sukurtą naudotojų sąsają galutiniai naudotojai galės prieiti prie integracijos lygmenyje esančių duomenų ir (arba) analizės lygmenyje esančių išvestinių įžvalgų. Skirtingų kategorijų naudotojams (pvz., valstybės narėms, viešiesiems pirkėjams, įmonėms, piliečiams, NVO, žurnalistams ir mokslininkams) bus suteiktos skirtingos prieigos teisės, skiriant viešus ir neviešus duomenis, dalyvaujančias valstybes nares, kurios dalijasi duomenimis su VPDE (VPDE narės, taip pat žr. toliau išdėstytą skirsnį), ir valstybes nares, kurioms reikia daugiau laiko pasirengti. Nustatant skirtingų kategorijų naudotojų prieigos teises, bus atsižvelgiama į susijusios informacijos neskelbtinumą. Ši sąsaja bus išbandyta su naudotojais ir suprojektuota orientuojantis į naudotojus, siekiant užtikrinti, kad ieškomos informacijos ir įžvalgų pirmiausia galėtų lengvai gauti MVĮ ir piliečiai. Šiame etape numatoma, kad prieiga įvairioms naudotojų kategorijoms bus suteikta nemokamai.

⁽¹⁸⁾ <https://joinup.ec.europa.eu/collection/nifo-national-interoperability-framework-observatory/glossary/term/machine-readable>

⁽¹⁹⁾ <https://www.open-contracting.org/data-standard/>

⁽²⁰⁾ E. viešųjų pirkimų ontologija yra oficialus semantinis susietųjų atvirųjų duomenų kūrimo ir pakartotinio naudojimo ES viešųjų pirkimų srityje pagrindas. Planuojama, kad ji apims visą ciklą, t. y. nuo skelbimo ir pasiūlymų pateikimo iki sutarties skyrimo, užsakymo, sąskaitų faktūrų išrašymo ir mokėjimo. Šiuo tikslu Europos Sąjungos leidinių biuras pavedė ekspertų darbo grupei (DG) pasiekti susitarimą dėl analizės rezultatų ir Leidinių biuro grupių sukurtų produktų. Informacija apie e. viešųjų pirkimų ontologiją skelbiama adresu <https://github.com/OP-TED/ePO>.

⁽²¹⁾ Ontologija nustato modelį, kuriuo galima susieti duomenis, remiantis bendru skirtingų sąvokų supratimu. Ontologija parengta taip, kad derėtų su būsimomis e. formomis. Leidinių biuras suteiks VPDE skirtą konvertavimo priemonę, kuria naudojantis dabartinius skelbimus ir būsimas e. formas bus galima konvertuoti į ontologiją. Šia priemone bus naudojamos konvertuojant TED ir nacionalinių skelbimo portalų duomenis į ontologiją. Todėl dabartinius ir būsimus ES ir nacionalinio lygmenų duomenis bus galima lengvai konvertuoti į tą patį formatą, kad ateityje nebūtų prarandama informacijos. Ši veikla vykdoma įgyvendinant Parengiamuosius viešųjų pirkimų skaidrumo užtikrinimo veiksmus. Naudojamos ontologija valstybės narės gali gerinti su viešųjų pirkimų duomenimis susijusią savo padėtį.

⁽²²⁾ VPDE bus grindžiama FAIR principais (duomenų randamumo, prieinamumo, sąveikumo ir pakartotinio panaudojimo principais) ir atitiks esamas duomenų apsaugos taisykles (Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą).

Į VPDE numatyta integruoti tarpinę programinę įrangą *Simpl*, kai ja bus galima naudotis. *Simpl* teikia horizontaliuosius komponentus, kurių reikia debesijos–tinklo paribio federacijoms ir bendroms duomenų erdvėms ⁽²³⁾.

5. Pagrindiniai įgalinamieji valstybių narių lygmens veiksniai

Kelios iniciatyvos ⁽²⁴⁾, kuriomis siekiama integruoti ES ribas viršijančių ir jų nesiekiančių viešųjų pirkimų duomenis, jau įgyvendinamos. Be to, 2020 m. ir 2021 m. buvo įvykdytas bandomasis e. viešųjų pirkimų analizės projektas, per kurį siekta nustatyti įvairius duomenų šaltinius (iš TED ir trijų valstybių narių). Vykdamas visą šią veiklą susidurta su tomis pačiomis problemomis: skirtingi duomenų formatai, duomenų kokybė (įskaitant identifikatorių trūkumą), nepakankamas automatizavimas ir ribota duomenų apimtis.

Viešųjų pirkimų duomenų erdvėje bus galima naudoti įvairius formatus, nes jie bus perteikiami viena bendra „kalba“, tai yra e. viešųjų pirkimų ontologija (žr. pirmiau išdėstytą skirsnį) ⁽²⁵⁾. Kiti sunkumai turės būti sprendžiami valstybių narių lygmeniu. Tai labai svarbu, kad valstybės narės galėtų dalyvauti ir lengviau dalytis savo duomenimis VPDE.

VPDE nariai turės prieigą prie VPDE esančių duomenų. Vis dėlto, įgyvendinant toliau nurodytus principus, naudos gaus net ir tos valstybės narės, kurios dar nėra pasirengusios dalyvauti VPDE, nes šiais principais didinamas veiklos efektyvumas ir padedama pasirengti geriau įrodymais grindžiamai politikai. Komisija yra pasirengusi glaudžiai bendradarbiauti su visomis valstybėmis narėmis, kad jie būtų įgyvendinti praktiškai.

Duomenų kokybės gerinimas ir duomenų srautų automatizavimas

Prasta duomenų kokybė, pvz., duomenų trūkumas, klaidingi arba prastai suformatuoti duomenys, buvo viena iš pagrindinių problemų, su kuria susidurta analizuojant viešųjų pirkimų duomenis per visas ankstesnes iniciatyvas. Kad būtų galima atlikti analizę, duomenis dažnai pirmiausia reikėjo pataisyti. Kadangi įžvalgų, kurias bus galima gauti viešųjų pirkimų duomenų erdvėje, kokybė priklausys nuo įvesties duomenų, itin svarbu gerinti duomenų kokybę:

- siekiant padėti dalyvaujančioms valstybėms narėms, viešųjų pirkimų duomenų erdvėje gaunami duomenys bus tikrinami pagal tam tikrą duomenų kokybės taisyklių rinkinį, o išsamumo ir kokybės problemos bus pažymimos duomenų kokybės suvestinėje. Vis dėlto pačioje VPDE duomenų taisyti nebus galima; pagrindinė atsakomybė už duomenų kokybės gerinimą tenka valstybėms narėms ir (arba) viešiesiems pirkėjams. Todėl valstybėms narėms rekomenduojama nustatyti duomenų kokybės patikrą šaltinių lygmeniu ⁽²⁶⁾;
- ustačius privalomą e. formų naudojimą, pagerės duomenų kokybė, nes bus gaunami geresnės struktūros duomenys ir taikomas geresnis veiklos taisyklių rinkinys. E. formos taip pat labai palengvins atnaujinimą ir taisymą. Norėdamos pasinaudoti visomis su duomenų kokybe susijusiomis e. formų galimybėmis, valstybės narės taip pat turėtų naudotis savanoriškais e. formų skelbimais dėl ES ribų nesiekiančių procedūrų.

Šiuo metu, kai viešųjų pirkimų duomenys nuskaitomi ir registruojami, perkeliant juos iš vienos vietos į kitą, duomenis reikia kelis kartus keisti, ypač aplinkoje, kurioje naudojami keli decentralizuoti duomenų šaltiniai. Automatizavus duomenų srautus, ne tik dar labiau pagerėtų duomenų kokybė, bet ir būtų sudarytos sąlygos perduoti bei analizuoti duomenis beveik tikruoju laiku ir taip per visą procesą sutaupyti daug išteklių:

- šiuo tikslu pirmiausia reikia užtikrinti viešųjų pirkimų duomenų šaltinių nuskaitomumą kompiuteriu. To turėtų būti laikomasi prijungiant nacionalinius portalus prie VPDE integracijos lygmens per kompiuteriu nuskaitomas sąsajas (žr. pirmiau išdėstytą skirsnį), to taip pat turėtų laikytis valstybės narės visų viešųjų pirkėjų atžvilgiu;
- kitas svarbus žingsnis toliau automatizuojant duomenų srautus – unikalų nekintamų identifikatorių taikymas. Unikalus identifikatoriai nurodo tokius duomenų elementus ir rinkinius, kaip pirkėjai, tiekėjai, procedūros ir jų etapai, pirkimo dalys, sutartys ir viešųjų pirkimų procedūrų dalykai (pvz., paslaugos arba produktai) ir kartu veiksmingai struktūrizuoja duomenis. Todėl valstybės narės turėtų taikyti identifikatorius, jei jų dar netaiko, visoje viešųjų pirkimų ekosistemoje. Siekiant palengvinti šį procesą, e. viešųjų pirkimų ontologijoje padedama ir skatinama taikyti nekintamus unikalūs identifikatorius;

⁽²³⁾ *Simpl* – paprastos debesijos–tinklo paribio federacijos ir duomenų erdvės, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/simpl-cloud-edge-federations-and-data-spaces-made-simple>

⁽²⁴⁾ Pavyzdžiui, *DigiWhist* (<https://digiwhist.eu/about-digiwhist/>), *TheyBuyForYou* (TBFY) (<https://theybuyforyou.eu/about/>) ir bandomasis e. viešųjų pirkimų analizės projektas *eProcurement Analytics Pilot* (https://ec.europa.eu/isa2/actions/simplifying-public-tenders_en).

⁽²⁵⁾ Palyginti su ankstesniais bandymais agreguoti duomenis, ontologija pranaši dar ir tuo, kad užregistruojamas visas skelbimas, ypač naudojant būsimas e. formas.

⁽²⁶⁾ Imantis šios veiklos, galima vadovautis bendrosiomis ir konkrečioms naudojimui atvejams skirtomis duomenų kokybės patikromis ir veiklos taisyklėmis, kurios buvo parengtos rengiant e. viešųjų pirkimų ontologiją ir vykdamas bandomąjį e. viešųjų pirkimų analizės projektą.

- kuo labiau valstybės narės automatizuos savo duomenų srautus, tuo daugiau jos, pasinaudodamos naujų technologijų, pvz., DI ir NKA, galimybėmis, galės sutaupyti išteklių, nes padidės veiklos efektyvumas, pvz., klasifikuojant tokius duomenų elementus, kaip BVPŽ kodai, arba tvarkant nomenklatūras. Naudojantis tomis pačiomis besiformuojančiomis technologijomis galima rengti naujas ir išsamesnes išvalgas, papildančias VPDE analizės priemonių rinkinį nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu, pvz., kainų indeksus, siekiant tiksliau apskaičiuoti išlaidas.

Duomenų registravimo išplėtimas siekiant apimti visą viešųjų pirkimų ciklą

Be to, susiejus VPDE duomenis su jau esamais duomenų šaltiniais, valdžios institucijoms būtų padedama geriau suprasti viešųjų pirkimų procedūrų dalyvių nuosavybės struktūrą ir nustatyti tikruosius dalyvių savininkus.

Derinant informaciją apie planavimo etapą (ką pirkėjai ketina pirkti), konkurso etapą (kokia numatyta kaina ir trukmė), skelbimą apie sutarties skyrimą (kiek ji kainuos) ir skelbimą apie sutarties įvykdymą (kiek sutartis galiausiai kainavo ir kokia buvo jos trukmė), VPDE ir jos analizės priemonių rinkinys galės suteikti naudotojams daug daugiau išsamios informacijos apie visą viešojo pirkimo gyvavimo ciklą.

Norint įgyvendinti pirmiau nurodytus principus, reikia kurti naujus pajėgumus ir ugdyti naujus gebėjimus. Kuriant šiuos pajėgumus, reikėtų tikslingai sudaryti sąlygas derinti veiklos ir techninius gebėjimus, nes tai labai svarbu norint sėkmingai vykdyti bet kokią su duomenimis susijusią veiklą.

6. Palaipsnis įgyvendinimas bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis

VPDE finansiskai remiama pagal Skaitmeninės Europos programą ⁽²⁷⁾. 2021–2022 m. jau skirta 4 mln. EUR. Vertinama, kad 2023 ir 2024 m. poreikiai sudarys apie 3 mln. EUR. Kai sistema bus įdiegta ir pradės veikti, veiklos išlaidos ES lygmeniu sudarys apie 500 000 EUR per metus. Su savo viešųjų pirkimų sistemų skaitmeninimu ir savo duomenų šaltinių prijungimu prie VPDE susijusias savo išlaidas valstybės narės dengia pačios. Tačiau finansinė ir techninė parama teikiama pagal EGADP, techninės paramos priemonę ir iš struktūrinių fondų.

VPDE bus įgyvendinama palaipsniui, kad specialiuose praktiniuose seminaruose būtų galima aptarti valstybių narių bei kitų naudotojų poreikius ir įgyvendinimo metu į juos atsižvelgti. Laikantis šio bendradarbiavimo grindžiamo požiūrio, bus lengviau užtikrinti tokį produktą, kuris būtų naudingas suinteresuotiesiems subjektams tiek nacionaliniu, tiek ES lygmenimis. Taigi, toliau išvardytus tris pagrindinius etapus galima pritaikyti įgyvendinimo metu. Pavyzdžiui, jeigu to reikia naudotojams, tam tikras išorės duomenų bazes prie VPDE būtų galima prijungti jau per pirmuosius du etapus.

1 etapas. Nuo dabar iki 2023 m. antrojo ketvirčio

Pirmiausia Komisija sukurs pagrindinę VPDE struktūrą ir būtinausių duomenų analizės priemonių rinkinį. TED bus pirmasis prie VPDE prijungtas duomenų šaltinis. Numatyta, kad, remiantis šiuo pagrindu, ateityje bus apskaičiuojami bendrosios rinkos rezultatų suvestinės ⁽²⁸⁾ viešųjų pirkimų rodikliai ir kiti pagrindiniai rodikliai.

Tuo pačiu metu, bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis, bus rengiama VPDE duomenų valdymo sistema, siekiant nustatyti atsakomybės taikymo sritį, sąveiką su pagrindiniais suinteresuotaisiais subjektais ir VPDE techninę priežiūrą bei tolesnį tobulinimą. Kartu vyks parengiamieji darbai, siekiant padėti prie VPDE norinčioms prisijungti valstybėms narėms.

2 etapas. Nuo 2023 m. trečiojo ketvirčio iki 2024 m. ketvirtojo ketvirčio

Antrasis etapas truks maždaug dvejus metus, per kuriuos vienu metu bus dirbama trijose pagrindinėse srityse:

- Komisija padės suinteresuotosioms valstybėms narėms integracijos lygmeniu prijungti savo nacionalinius skelbimo portalus prie VPDE. Nacionalinius portalus, kuriuose naudojami ES skelbimai (dabartinės formos arba e. formos), prijungti bus lengviau nei tuos portalus, kuriuose naudojami kiti formatai;

⁽²⁷⁾ Daugiau informacijos rasite čia: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/lt/activities/digital-programme>.

⁽²⁸⁾ https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/policy_areas/public-procurement_en

- Komisija taip pat toliau plėtos duomenų analizės priemonių rinkinį ir įtrauks į jį tokius mechanizmus, kaip DI, ir kitus mechanizmus, kurie padės nustatyti tendencijas ir stebėti politiką, pvz., žaliąjį kursą, ir novatoriškus arba socialiai atsakingus viešuosius pirkimus. Be to, Komisija pradės rengti kokybės suvestinę, kad galėtų teikti dalyvaujančioms valstybėms narėms grįžtamąją informaciją dėl duomenų kokybės bei duomenų išsamumo ir suteikti joms galimybę pradėti taikyti arba patobulinti savo pačių duomenų kokybės valdymo sistemas;
- trečiojoje srityje bus integruojami ankstesni duomenys iš TED ir, jei bus galimybė, iš nacionalinių portalų, kad būtų galima nustatyti pastarojo dešimtmečio tendencijas ir geriau numatyti būsimas tendencijas.

3 etapas. Nuo 2025 m.

Ateityje planuojama toliau plėsti viešųjų pirkimų duomenų erdvėje esančių duomenų, kuriuos galima naudoti analizei, apimtį:

- susieti VPDE su esamais ES ir valstybių narių lygmenimis prieinamais duomenų šaltiniais (pvz., tikrųjų savininkų registrais, verslo duomenų registrais, e. sąskaitų sistema ir pan.), siekiant gauti daugiau išvalgų, pvz., apie tikrųjų su tiekėjais susijusių savininkų tapatybę;
- valstybėms narėms laipsniškai plečiant duomenų registravimą, įtraukti daugiau duomenų iš paties viešųjų pirkimų proceso, kad galbūt būtų galima apimti visą viešųjų pirkimų ciklą: nuo etapo, einančio prieš sutarčių skyrimą, iki etapo, einančio po sutarčių skyrimo.

Taip pat bus nagrinėjamos galimybės prijungti VPDE prie kitų būsimų duomenų erdvių (pvz., e. sveikatos ⁽²⁹⁾) ir vienkartinio duomenų pateikimo techninės sistemos pagal Bendrųjų skaitmeninių vartų reglamentą ⁽³⁰⁾). Tiksli VPDE plėtra bus aptarta ir dėl jos bus nuspręsta bendradarbiaujant su dalyvaujančiomis valstybėmis narėmis.

7. Išvada

Nustačius skaidrumo reikalavimus ir įgyvendinant įvairiems viešųjų pirkimų ciklo etapams skirtus skaitmeninius sprendimus (e. viešuosius pirkimus) generuojama labai daug viešųjų pirkėjų teikiamų duomenų. Vis dėlto šiuo metu šie duomenys dėl priežasčių, susijusių su duomenų kokybe ir sąveikumu, panaudojami nepakankamai.

Kaip nurodyta ES duomenų strategijoje, ši viešųjų pirkimų duomenų iniciatyva atskleis šį potencialą. VPDE padės įgyti naujų išvalgų, kurių iš šių gausių duomenų galima gauti dalijantis žiniomis tokiais pažangiaisiais analizės metodais kaip DI. Šios išvalgos pagerins viešųjų išlaidų kokybę, sudarys palankesnes sąlygas, ypač MVĮ, dalyvauti konkursuose pagal kvietimus teikti pasiūlymus, apsaugos viešųjų išlaidų vientisumą ir suteiks galimybę labiau pagrįsti politiką duomenimis.

⁽²⁹⁾ Daugiau informacijos apie Europos sveikatos duomenų erdvę pateikta adresu https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_en.

⁽³⁰⁾ 2018 m. spalio 2 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1724, kuriuo sukuriami bendrieji skaitmeniniai vartai, skirti suteikti prieigą prie informacijos, procedūrų ir pagalbos bei problemų sprendimo paslaugų. Šio reglamento 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kompetentingos institucijos per vienkartinio duomenų pateikimo techninę sistemą privalo pateikti įrodymus, kurie yra aktualūs į viešųjų pirkimų direktyvų sritį patenkančioms procedūroms.

ISSN 1977-0960 (elektroninis leidimas)
ISSN 1725-521X (popierinis leidimas)

■ Europos Sąjungos
leidinių biuras
L-2985 Liuksemburgas
LUXEMBURGAS

LT